

Białystok, dnia 22 kwietnia 2022 r.

Prof. dr hab. Agnieszka Malarewicz-Jakubów

Katedra Prawa Cywilnego i Handlowego

Zakład Prawa Handlowego

Wydział Prawa

Uniwersytetu w Białymstoku

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Magdaleny Marii Sajkowskiej

***Zarzut przedawnienia i uwzględnianie z urzędu upływu terminu
przedawnienia w polskim prawie cywilnym, napisanej pod kierunkiem dr hab.
Jerzego Krzynówka, prof. UWM***

I. Problematyka związana z upływem czasu jest istotna w prawie cywilnym. Upływ czasu to swoista cecha, która wyróżnia zdarzenia prawne określane jako dawność. Dawność obejmuje zasiedzenie, przemilczenie, przedawnienie i terminy zawite. Cechą wszystkich tych instytucji jest to, że są z nimi związane ujemne skutki dla uprawnionego, a innym podmiotom mogą one przynieść korzyści. Wspólną podstawą tych wszystkich instytucji jest zalegalizowanie długotrwałych stosunków faktycznych, których zgodność z prawem budzi wątpliwości. Strony stosunków cywilnoprawnych nie mogą zbyt długo pozostawać w niepewności co do swojej sytuacji prawnej. Należy podkreślić, że instytucja dawności może budzić zastrzeżenia natury moralnej, ale uregulowanie zaistniałych stanów rzeczy po upływie określonego czasu przynosi więcej korzyści, aniżeli szkód. Na pewno uczestnicy obrotu mają z tego wiele korzyści, a przede wszystkim wiedzą, w jakim czasie muszą wyeliminować niepewność i stan niezgodny z prawem. Przedawnienie, a także inne instytucje określane mianem dawności skłaniają uprawnionego do realizacji przysługującego mu prawa. Ma to istotne znaczenie dla urzeczywistnienia zasady praworządności. Ważne wydaje mi się również to, że prawo cywilne nie powinno chronić interesów podmiotów, które w ogóle nie interesują się tym, aby wykonywać przysługujące im uprawnienia. Wykonywanie praw przez podmioty uprawnione potwierdza obowiązywanie przepisów i wytwarza w społeczeństwie przekonanie, że określone zasady są wiążące. Słusznie zauważa Doktorantka we wstępie do recenzowanej rozprawy, że „w zależności od dawności in concreto ustawodawca wiąże skutki upływu czasu z modyfikacją

treści prawa podmiotowego, jego nabyciem, osłabieniem lub wygaśnięciem” (str. 15 rozprawy). Pretekstem i właściwym uzasadnieniem prac będących przedmiotem analiz w rozprawie, jest nowelizacja Kodeksu cywilnego z dnia 13 kwietnia 2018 roku, która w istotny sposób zmodyfikowała przedawnienie roszczeń majątkowych. Nowelizacja przywróciła swoisty dualizm w sposobie uwzględniania upływu terminu przedawnienia, w szczególności poprzez wprowadzenie wymogu uwzględniania przedawnienia ex officio wobec konsumentów (art. 117 par. 2¹ k.c.). Celem miała być poprawa funkcji przedawnienia. Drugim ważnym elementem reformy było skrócenie ogólnego terminu przedawnienia z 10 do 6 lat. Projektodawcy uzasadniali, że celem jest skrócenie podstawowych terminów przedawnienia oraz zaostrzenie reżimu przedawnienia roszczeń przysługujących wobec konsumentów. Przyjęto założenie, że krótsze terminy mają stanowić czynnik mobilizujący strony do szybszego kształtowania stosunków prawnych. Ta nowelizacja stanowi przedmiot dyskusji przedstawicieli doktryny, budzi szereg wątpliwości i problemów, którym analiza przedstawiona w recenzowanej rozprawie wychodzi naprzeciw. Praca porusza bardzo istotne problemy w praktyce obrotu gospodarczego. Zdecydowanie jest potrzebą dyskusowania o tych problemach, rozważania ich i prowadzenia naukowej analizy. Temu zadaniu znakomicie sprostała Doktorantka, czyniąc tematem swoich naukowych rozważań zarzut przedawnienia i uwzględnianie z urzędu upływu terminu przedawnienia w polskim prawie cywilnym. Praca jest dogłębną analizą reguł stosowanych wobec przedawnionych roszczeń i powodowanych przez nie następstw. Doktorantka słusznie podkreśla, że „przed wejściem w życie nowelizacji kodeksu cywilnego z 2018 roku można było zauważyć pro-wierzycielską interpretację przepisów kształtujących przedawnienie”. Transparentnym przykładem zaburzenia równowagi między interesem wierzyciela i dłużnika była wykładnia przesłanek powodujących przerwanie biegu przedawnienia. Mając powyższe na uwadze, Doktorantka sformułowała ciekawą tezę dysertacji: zmiana sposobu uwzględniania upływu terminu przedawnienia względem roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi jest rozwiązaniem spójnym systemowo, w znacznej mierze poprawia sytuację dłużnika – konsumenta oraz stanowi czynnik pozytywnie wpływający na stabilność i pewność stosunków społecznych. Nie mam wątpliwości, że problematyka poruszona w rozprawie wymaga prowadzenia badań i analiz. Niezbędne jest odpowiedzialne przyjmowanie zmian prawnych, które za pośrednictwem odpowiednich bodźców i ograniczeń mogą nakierować ich funkcjonowanie na nowe tory. Jestem przekonana, że analizy będące tematem rozważań recenzowanej rozprawy czynią temu zadość, są istotnym wkładem w dyskusję na temat kształtu przedawnienia w Polsce. Są to zagadnienia, które budzą szereg pytań i kontrowersji. Niewątpliwie Doktorantka podjęła istotny problem badawczy.

Podejście badawcze Doktorantki w pełni zasługuje na aprobatę. Specyfika tworzenia regulacji prawnych w obszarach dotyczących problemów prawa cywilnego, obrotu gospodarczego wymaga rozważnych analiz i przemyślanych wniosków. Ranga recenzowanej rozprawy jest duża tak z prawnych, jak też z praktycznych względów. Nie mam wątpliwości, że Doktorantka podjęła temat trudny, ważny, budzący szereg pytań, kontrowersji i dyskusji.

Podniesione racje zdecydowanie wskazują na pozytywną ocenę wyboru tematu recenzowanej rozprawy.

II. Ocena zastosowanych metod badawczych: Przeprowadzone w recenzowanej rozprawie rozważania oparte są na różnych metodach badawczych. Główną jest metoda dogmatyczno-prawna. Autorka skoncentrowała się na analizie najważniejszych regulacji prawnych przedmiotowych zagadnień, wszystkich źródeł prawa. W szerokim zakresie odwołała się do metody historycznej, przyjęła bowiem prawidłowe założenie, że „do pełniejszego zrozumienia instytucji prawa oraz określenia jej możliwych tendencji rozwojowych przyczynia się analiza zmian dokonujących się w konstrukcji prawnej na przestrzeni lat”. W związku z tym zastosowała metodę historyczną do przeprowadzenia genezy skutków upływu terminu przedawnienia w polskim prawie cywilnym. Metoda dogmatyczno – prawna ma w rozprawie charakter wiodący, ale została prawidłowo uzupełniona metodą komparatystyczną. Metodę komparatystyczną Doktorantka zastosowała głównie w celu ustalenia społecznych i ekonomicznych funkcji przedawnienia w różnym czasie i miejscu. Próbowano ustalić za pomocą jakich norm prawnych w innych systemach prawnych osiągnięto tzw. ekwiwalent funkcjonalny na przykład w postaci stabilności i pewności stosunków społecznych. Podejście badawcze Doktorantki należy uznać za właściwe dla osiągnięcia celów rozprawy. Zastosowanie tych metod uważam za niezbędne, ale podkreślam, że sposób ich wykorzystania świadczy o dojrzałości badawczej i naukowej Doktorantki, o opanowaniu umiejętności prowadzenia badań naukowych i analizy prawnej.

III. Konstrukcja pracy poświęconej zarzutowi przedawnienia i uwzględnianiu z urzędu upływu terminu przedawnienia w polskim prawie cywilnym może być różnie kształtowana. Autorka podzieliła rozprawę na cztery rozdziały, rozpoczęła „Wstępem”, oraz skonkludowała „Zakończeniem”.

„Wstęp” to wartościowa część rozprawy, w której jasno wskazane zostały zagadnienia, jakie Autorka będzie rozważała oraz oceniała w poszczególnych rozdziałach. „Wstęp” zawiera wiele trafnych uwag i twierdzeń o systemowym charakterze. We wstępie do dysertacji w sposób jasny Doktorantka tłumaczy konieczność przeprowadzenia analizy przedmiotowych zagadnień. Jest to właściwy i klarowny początek rozprawy. Wskazanie przez Autorkę celów badawczych, wątpliwości interpretacyjnych, wątpliwości powstałych w wyniku zmian legislacyjnych z 2018 roku uważam za istotne z punktu widzenia wprowadzenia w analizowaną problematykę i źródła jej regulacji.

Podstawowy charakter ma uwaga Autorki, iż “(...) przedmiotem dysertacji są sposoby uwzględniania upływu terminu przedawnienia zachodzi potrzeba szerszego zbadania zagadnienia. (...) przepis prawny określający sposób uwzględniania terminu przedawnienia jest częścią większej całości. Interpretacją należy objąć również m.in. system normatywny (przynajmniej instytucję prawną, do której analizowany przepis się odnosi) oraz ład aksjologiczny”. Z zacytowanego przeze mnie fragmentu rozprawy wyraźnie widać, jaki był swoisty asumpt do napisania pracy. Podkreślić trzeba, że recenzowana praca to nie tylko cenna analiza teoretyczna, ale jest to rozprawa osadzona w realiach rynkowych i uwzględniająca reguły obowiązujące w tzw. obrocie gospodarczym. Na aprobatę zasługują ambicje Autorki, świadczące o potrzebie wieloaspektowego ujęcia przedmiotowej problematyki. Uzasadnia to podjęcie przez Autorkę ciężaru analizy przedmiotowych zagadnień. Mając to na uwadze, za właściwie sformułowane należy uznać cele rozprawy oraz tezę. Oczekiwałabym, aby rozbudowana i właściwie postawiona teza rozprawy została uzupełniona przez szczegółowe hipotezy badawcze lub chociaż pytania badawcze, na które Doktorantka chciałaby udzielić odpowiedzi.

IV. Rozdział I rozprawy, dotyczy skutków upływu terminu przedawnienia w polskim prawie cywilnym z perspektywy historycznoprawnej. Rozważania rozpoczyna Autorka od omówienia stanu prawnego po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, ale analizie poddaje regulacje dotyczące przedawnienia w prawie byłych państw zaborczych. Następnie omawia przedawnienie w świetle Kodeksu zobowiązań z 1933 roku i w poszczególnych regulacjach kodeksu cywilnego po drugiej wojnie światowej, aż do uchwalenia regulacji kodeksowej z 1964 r. Rozdział kończą analizy tzw. małej reformy prawa cywilnego, w szczególności zmiany w konstrukcji prawnej przedawnienia roszczeń majątkowych w nowelizacji Kodeksu cywilnego z 1990 r. Ciekawe są rozważania Doktorantki na temat nadużycia zarzutu przedawnienia. Zdecydowanie czuję niedosyt w związku z brakiem wniosków, czy chociażby konkluzji

podsumowujących każdy rozdział. Wydaje mi się pożądanego, aby każdy rozdział rozpoczynało wprowadzenie do analizowanej problematyki (w recenzowanej rozprawie rozdział pierwszy rozpoczynają uwagi wprowadzające, rozdział drugi zagadnienia wstępne, a w dwóch kolejnych rozdziałach w ogóle takiego swoistego wprowadzenia nie ma) i kończyło podsumowanie, a najlepiej wypunktowane wnioski. Tego w recenzowanej rozprawie nie ma, a sądzę, że uczyniłoby to ją bardziej przejrzystą i pozwoliłoby Doktorantce na bardziej kompleksowe potwierdzenie postawionej przez Nią tezy.

V. Rozdział drugi rozprawy to analiza skutków upływu terminu przedawnienia w perspektywie komparatystycznej. W tej części wskazano znaczenie metody prawoporównawczej w procesie legislacyjnym. Doktorantka podjęła próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o zakres analizy prawoporównawczej przeprowadzonej w ramach prac nad projektem zmian w Kodeksie cywilnym z 2018 roku. Prawidłowo w materiałach z prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego Doktorantka znalazła jedynie jednostkowe odwołania do regulacji obowiązujących w państwach obcych. Następnie przeprowadziła analizę przedawnienia w prawie rzymskim, w niemieckim procesie cywilnym, w prawie angielskim i walijskim. To niewątpliwie ciekawa część rozprawy, dostarczająca czytelnikowi wielu informacji, ale trudno znaleźć tutaj powiązanie z tezą postawioną przez Doktorantkę.

VI. Kolejną częścią recenzowanej rozprawy jest rozdział III zatytułowany „Praktyczne i dogmatyczne zagadnienia stosowania zarzutu przedawnienia”. Wśród omówionych w tej części pracy zagadnień są problemy systematyzacyjne i interpretacyjne związane z art. 117 par. 2 k.c., potrącenie roszczenia przedawnionego, podniesienie zarzutu przedawnienia, zasady liczenia terminu przedawnienia. Szczególnie interesujące są analizy konkretyzacji zasady nadużycia prawa podmiotowego. W tym kontekście Doktorantka słusznie zauważyła swoistą ewolucję rozumienia treści art. 5 k.c. Prawidłowo skonstatowała, że orzecznictwo dotyczące oceny podniesionego zarzutu przedawnienia, przez pryzmat nadużycia prawa podmiotowego, jest kazuistyczne z nieznacznymi możliwościami uogólnień (str. 187 rozprawy). W rozdziale tym Autorka porusza problemy fundamentalne dla tematu rozprawy, poruszając problemy praktyczne funkcjonowania konstrukcji prawnej, w której przedawnienie uwzględniane jest wyłącznie na zarzut. Rozważania w tej części pracy są trafne i konkretne.

VII. Czwarty rozdział dysertacji prezentuje problematykę uwzględniania upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi. Doktorantka wskazuje

znaczenie materiałów legislacyjnych w nowelizacji Kodeksu cywilnego z 2018 roku. Analizuje zagadnienie stabilności stosunków społecznych w kontekście przedawnienia. Ocenia spójność regulacji dotyczących przedawnienia z zasadami postępowania cywilnego. Dokładnie analizuje katalog roszczeń przysługujących przeciwko konsumentowi. . Ciekawe są rozważania Doktorantki wskazujące alternatywne kierunki zmiany i sprawdza zakres ochrony konsumenta spowodowany analizowaną zmianą legislacyjną. To ciekawa i wartościowa część rozprawy. .

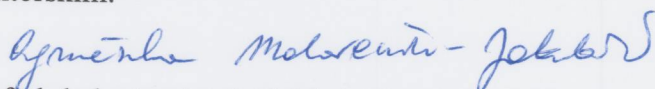
VII.. Rozprawę wieńczą wnioski. Zostały one ujęte historycznie, sformułowane z dużą odwagą badawczą. Podziela oczekiwania Autorki ,wyrażone w zakończeniu rozprawy, co do podjęcia prac nad jednoznacznym rozwiązaniem trudności związanych z zagadnieniem rozkładu ciężaru dowodu w procesie cywilnym (str. 265 rozprawy).

Strona formalna rozprawy (język, przypisy) zasługuje na pozytywną ocenę.

Przypisy sporządzone zostały starannie, a powołane w nich pozycje ujęte dokładnie. Praca napisana jest poprawnym językiem, treści przekazywane są w sposób jasny i precyzyjny.

Doktorantka wykazała się samodzielnością stawiania i rozwiązywania problemów o dużym znaczeniu prawnym i praktycznym. Na pozytywną ocenę zasługuje uwzględnione w recenzowanej rozprawie piśmiennictwo, orzecznictwo, a także akty prawne. Ogromnym atutem rozprawy jest to, że Autorka przy jej pisaniu, formułowaniu poglądów uwzględniła zarówno piśmiennictwo polskie, jak też literaturę obcojęzyczną (znaczna część pozycji wykazanych w pokażnej bibliografii to anglojęzyczna, francuskojęzyczna i niemieckojęzyczna literatura przedmiotu). Podkreślam, że jest to praca poświęcona doniosłemu tematowi.

Mając na względzie podniesione okoliczności uważam, że rozprawa doktorska Pani mgr. Magdaleny Marii Sajkowskiej spełnia warunki przewidziane w art.13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 nr 65 poz. 595) i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Prof. dr hab. Agnieszka Malarewicz-Jakubów